

Annotation

The article describes how to use the Russian media precedential texts in the materials about Ukraine. Selects the next sources text reminiscences: Ukrainian folklore, literary works, songs, movies of various years, titles of paintings, historical events, the attributes of Soviet reality, the Bible, aphorisms, the categoryies of goods. Ukrainian precedential texts are the real subject of reflection for recipients of the Russian media.

Keywords: *precedential text, Russian press, materials about Ukraine, building sources of precedential texts, association contacts.*

Волкова Л. М.

Київський національний лінгвістичний університет

ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ СЛУЖБОВИХ СЛІВ

У статті розглядаються прагматичні особливості службових слів сучасної англійської мови. Робиться висновок, що прагматичні значення службових слів як неномінативних мовних одиниць залежать від функцій, що вони здійснюють у дискурсі.

Ключові слова: *службове слово, кореляція, дискурс, інформаційний зміст, прагматичне значення, комунікативна інтенція, мовленнєвий акт.*

Трактування дискурсу як динамічного процесу, перебігу комунікативних подій, потоку, що тече та постійно змінюється [3, 673-674], дозволяє підходити до його інтерпретації з позиції реконструювання реципієнтом особистісних знань, представлених продуцентом дискурсу. Досить часто важлива інформація, що надається мовцем, знаходить мовленнєве втілення в службових словах, які позбавлені референційної віднесеності як мовні одиниці, проте на дискурсивному рівні виконують певні прагматичні функції, що насамперед пов'язані з дешифруванням мовного коду процесу комунікації. Об'єктом дослідження в даній статті є службові слова сучасної англійської мови, які виокремлюються на підставі їхніх дискурсивних кореляційних функцій й аналізуються як засоби вираження комунікативної інтенції продуцента висловлення. Предмет дослідження становлять прагматичні особливості службових слів. Актуальність обраної теми визначається загальною тенденцією сучасних лінгвістичних студій до дослідження мовних одиниць в антропоцентричному ракурсі як засобів, що пов'язані з реалізацією комунікативної інтенції мовця. Матеріалом для спостереження слугували художні твори сучасних англійських та американських письменників. Основна мета дослідження – визначення ролі службових слів як прагматичних показників ілюктивного змісту висловлення в дискурсі.

Завдяки своїм інтерактивним властивостям більшість службових слів (за винятком артиклів та прийменників) у сучасній лінгвістиці трактується як дискурсивні маркери, де термін “дискурсивний” визначає основну сферу дії

цих мовних одиниць, а термін “маркер” вказує на типи відносин, що вони експлікують. Зазначений термін був запропонований наприкінці минулого сторіччя американськими лінгвістами (див., наприклад, [5; 4;]) для аналізу неномінативних засобів текстової когерентності в діалогічному дискурсі. Ми розглядаємо дискурсивні маркери як службові мовні одиниці, що не тільки слугують засобами дискурсивної когерентності, але й виконують у дискурсі важливі функції (а) маркерів надання імпліцитної інформації й (б) маркерів, що вказують на спосіб, у який надана інформація має сприйматися адресатом. Для з'ясування цього положення звернемось до прикладів.

Slowly, Kyle walked to the other chair and sat down. Wright was rolling up the sleeves of his white shirt. His necktie was already loose /Grisham. The Associate, 24/.

У висловленні *His necktie was already loose* службове слово *already* виконує функцію своєрідного інформативного оператора, оскільки вводить у текст додаткову інформацію (пропозицію): *His necktie was not loose before*. Ця додаткова інформація не знаходить свого експліцитного вираження в тексті, але добре розуміється реципієнтом повідомлення завдяки службовій мовній одиниці. Таким чином, основна функція *already* у даному випадку – шляхом співвідношення експліцитної та імпліцитної пропозицій збагачувати текст додатковою інформацією. Графічно це буде мати наступний вигляд (імпліцитна пропозиція відмічена пунктиром):

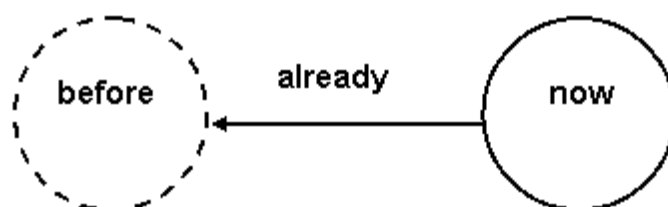

Рис. 1. Сфера дії оператора *already*

Wright ripped his bronze badge from its leather wallet and bounced it on the table. “What are you doing?” Kyle finally asked /Grisham. The Associate, 52/.

У наданому фрагменті службове слово *finally* співвідносить експліцитно виражені пропозиції – перелік дій (*ripped, bounced*), остання з яких (*asked*) завершує список. Таким чином, основна функція *finally* у даному випадку полягає в послідовній кореляції експліцитних фрагментів дискурсу, указуючи при цьому на останню подію. Як свідчить наш корпус прикладів, ця мовна одиниця завжди вживається саме в таких ситуаціях і вказує на останню подію в переліку інших подій, які завжди знаходять своє експліцитне вираження на дискурсивному рівні. Графічно це буде мати наступний вигляд:

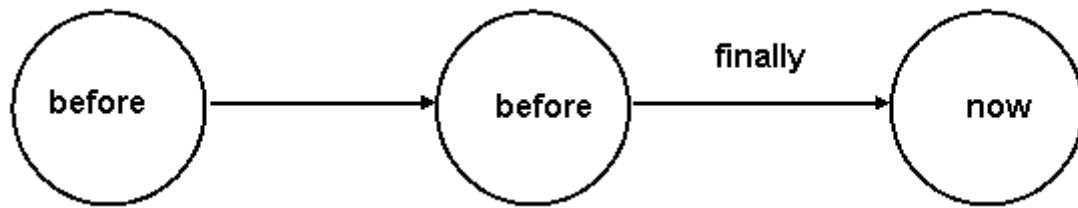

Рис. 2. Сфера дії оператора *finally*

Отже, два аналізовані службових слова мають різні функціональні характеристики. Дискурсивна функція *already* полягає в зіставленні експліцитної та імпліцитної пропозицій, у той час як основна дискурсивна функція *finally* – співвідносити дві (або більше) експліцитні пропозиції.

Зазначені дискурсивні особливості службових слів *already* та *finally* дають підставу для загальної класифікації службових слів, що функціонують у мовленні як дискурсивні маркери, на дві групи. До першої групи належать усі службові мовні одиниці, що співвідносять у дискурсі експліцитну та імпліцитну пропозиції й виконують у дискурсі функцію маркерів інформативності. До другої групи належать усі мовні одиниці, що співвідносять на дискурсивному рівні експліцитні пропозиції й виконують у дискурсі функцію маркерів способу надання інформації. Аналіз прагматичних властивостей службових слів базується на дискурсивних функціях мовних одиниць першої та другої груп. Слід зазначити, що повний список дискурсивних маркерів та їхня подальша класифікація не надаються, оскільки це не являється предметом дослідження даної статті. Прагматичні особливості службових слів буде розглянуто на прикладі найбільш часто вживаних мовних одиниць двох функціональних груп, серед яких знаходимо дискурсивні маркери *already*, *still*, *yet*, *actually* та *so*.

Прагматичні характеристики дискурсивного маркера *already* слід розглядати як вторинні по відношенню до семантичного змісту аналізованої мовної одиниці, оскільки вони пов'язані з її семантичним значенням, що есплікується шляхом зіставлення експліцитної та імпліцитної пропозицій. У семантичному змісті *already* міститься інваріантний компонент "зміна в порівнянні з минулим". На семантичне значення темпоральної зміни нашаровується прагматичні значення, що пов'язані зі ставленням мовця до характеру зміни. Розглянемо наступний приклад:

"Did you know that hippie look – God, how awful – is making a comeback for autumn? Autumn! Can you imagine? It's barely summer, and already they're talking about next fall. I can't stand it" /Fielding. *Still Life*, 246/.

У наведеному фрагменті дискурсу адресант шляхом вживання *already* імплікує інформацію, що зміна, яка має місце, трапилась, на її думку, зарано: недоречно надавати в модному журналі статтю про тенденції моди восени,

коли ще тільки початок літа. У даному випадку завдяки імпліцитній семантиці темпорального протиставлення *already* виступає як ілокутивний індикатор непрямого мовленнєвого акту негативної оцінки, який у подальшому дискурсі отримує пряме експліцитне вираження *I can't stand it*.

Дискурсивний маркер *still* також є носієм темпоральної семантики. Семантичний зміст мовної одиниці *still* описується як “зберігання попереднього стану речей із перспективою зміни в майбутньому”. Так, висловлення *He is still here* імплікує можливість/необхідність зміни в майбутньому: *He will not be here later*. Із семантичної точки зору *He is still here* складається із трьох висловлень, два з яких виражені імпліцитно: *He was here before*; *He is here*; *He will not be here later*. Таким чином, темпоральний маркер *still* має двонаправлену сферу дії – ретроспективну та проспективну. З метою аналізу прагматичних особливостей зазначеного дискурсивного маркера звернемось до наступного прикладу:

“Daddy, hi,” Casey told him pushing herself up in bed.

“What are you doing still in bed?” he pivoted around on his heels and stared at Casey with disapproval /Fielding. Still Life, 310/.

У наведеному фрагменті питання *What are you doing still in bed?* отримує ілокутивну силу непрямого мовленнєвого акту: квеситив транспонується в директив (*Wake up!*). Подібний приклад прагматичного транспонування висловлення знаходимо в Г. Г. Почепцова, який зазначає, що квеситивне по формі та змісту висловлення *Are you still here?* може мати ілокутивну силу ін'юнктива (*Go away at once!*) на підставі того факту, що мовець не очікує від слухача ніякої відповіді [2, 444]. На наш погляд, таке прагматичне транспонування наведеного висловлення можливо лише за рахунок присутності темпорального дискурсивного маркера *still*. В аналізованому дискурсивному фрагменті непрямий мовленнєвий акт стає складовим комунікативної стратегії прихованого спонукання до дії.

У семантичному змісті дискурсивного маркера *yet* присутня сема “майбутня зміна”, що есплікується на дискурсивному рівні шляхом зіставлення експліцитної пропозиції з імпліцитною. Так, у наступному прикладі мовна одиниця *yet* має прямонаправлену сферу дії:

Kyle's cell phone had long since been compromised, and they listened to every conversation. The kid had yet to mention his predicament to anyone on the phone. They were also listening to Olivia's chatter, as well as that of Mitch, his roommate /Grisham. The Associate, 106/.

Як свідчить приклад, на семантичне значення майбутньої зміни, що є базовою для *yet*, нашаровується прагматичне значення впевненості мовця щодо очікуваної зміни, що підтверджується в даному контексті дієсловом із модальним значенням (*had to*). Прагматичні особливості цього службового слова надають йому змогу виступати в дискурсі в якості ілокутивного показника інтенції комуніканта. Звернемось до прикладу:

"If you leave, we'll just follow," Plant said as he stood from his slouch position and took a step closer. "You don't want us on campus, do you?"

"Are you threatening me?" Kyle asked. The sweat was back, now in the pits of his arms, and despite the arctic air a bead or two ran down his ribs.

"Not yet," Plant said with a smirk /J. Grisham. The Associate, 7/.

У наданому фрагменті діалогічного дискурсу *yet* є ілокутивним показником мовленнєвого акту-менасиву [2, 439]. Вживання *yet* у цьому випадку надає мовцю можливість здійснити погрозу: попередити про можливі негативні наслідки відмови Кайла співпрацювати з ними.

Службове слово *actually* відноситься до дискурсивних маркерів першої групи, оскільки є носієм імпліцитної семантики, що підтверджується шляхом здійснення процедури співвіднесення. Розглянемо наступний приклад:

"Andrew – are you busy tonight?" Ted asked nervously. "I mean, could you spare me five minutes after the library closes?"

"Sure, Lambros. Want to go downstairs to the Grill for a couple of cheeseburgers?"

"Uh? Well, actually, I'd prefer someplace a little more private" /Segal. The Class, 97/.

Останнє висловлення цього діалогічного фрагмента співвідноситься з імпліцитною пропозицією *though you suggested going to the Grill, I don't like this idea*, що надає змогу продуценту висловлення ввічливо не погодитись із запропонованим місцем для вечері. Таким чином, специфічна процедурна семантика дискурсивного маркера *actually* дозволяє останньому функціонувати як засіб стратегії ввічливого відхилення пропозиції попереднього мовця. Слід зазначити, що функціонування *actually* як ілокутивного показника інтенції мовця притаманно цьому дискурсивному маркеру лише за умови, коли він вживається у висловленні, як правило, в ініціальной позиції. Саме таке вживання *actually* є характерним і дуже поширеним для сучасного англomовного діалогічного дискурсу. Окрім зазначеної прагматичної функції досить частотні є випадки вживання *actually* як прагматичного індикатора інтенції мовця не погодитись або спростувати інформацію, що була наведена комунікантом у попередньому дискурсі. Розглянемо наступний приклад:

The smug witch smiled at Mark and blatantly looked me up and down in a most impolite manner. "Have you come from another party?" she breathed.

"Actually, I'm just on my way to work," I said, at which Mark Darcy half smiled and looked away /Fielding. Bridget Jones's Diary, 170/.

Комунікативна інтенція персонажу (Бриджет) полягає в спростуванні образливого натяку на те, що її одяг (костюм кролика) не відповідає рангу вечірки, і тому вона надає іронічну відповідь, яка розуміється як іронічна саме завдяки дискурсивному маркеру *actually*. Службове слово *actually* виступає в цьому випадку як "маркер поправки" [1, 105], а також є індикатором реалізації іронічного мовленнєвого акту.

Службове слово *so*, що вживається в природному мовленні дуже часто, як правило, відносять до граматично-функціонального розряду текстових конекторів, основна функція яких полягає в створенні дискурсивної когерентності. Д. Шифрін аналізує цей дискурсивний маркер як такий, що сприяє зміні комунікативних ходів у процесі інтеракції [5, 225]. За нашою класифікацією, що заснована на кореляційних відносинах, *so* належить до дискурсивних маркерів другої групи, основною функцією яких на дискурсивному рівні є кореляція експліцитних пропозицій. У класифікації Б. Фрезера цей дискурсивний маркер належить до розряду маркерів умовиводу (*inferential discourse marker* [4, 13]). Ми визначаємо *so* як маркер підведення підсумків, оскільки, на наш погляд, зазначена функція більш точно відповідає дискурсивним характеристикам аналізованої мовної одиниці й може слугувати підґрунтям для прагматичного аналізу *so*. Звернемось до прикладу:

“Ermano is a very good teacher,” Luigi was saying.

“You have used him before?” Marco asked casually.

“Yes.”

“So how often do you bring in someone like me and turn him into an Italian?”

Luigi gave a smile and said, “From time to time” /J. Grisham. The Broker, 69/.

В аналізованому фрагменті дискурсивний маркер *so* вказує на логічний висновок мовця. Водночас вживання *so* у питанні, яке більше схоже на ствердження, свідчить про прагматичний намір продуцента висловлення спонукати слухача (агента ФБР) надати правдиву відповідь. Отже, у наведеному прикладі *so* виступає як компонент непрямой стратегії спонування. У наступному прикладі “спонукальний характер” аналізованого дискурсивного маркера проявляється в більш експліцитній формі:

“This is not funny. Do you know Robert Critz?”

Marco paused for a moment. “I met him a few times over the years. Never had much use for him. Just another political hack, like me, I guess.”

“Close friend of President Morgan, chief of staff, campaign director.”

“So?”

“He was killed last night in London. That makes five people who died because of you” /Grisham. The Broker, 96/.

Основною прагматичною функцією *so* у наданому прикладі є спонування слухача зробити висновок шляхом логічної кореляції попередньої й наступної інформації (вбивство п'яти політичних діячів) та надати відповідь, що турбує Марко, оскільки він підозрює, що його життя також у небезпеці. Аналіз ілюстративного матеріалу свідчить, що вживання аналізованого дискурсивного маркера в питаннях завжди є індикатором непрямого мовленнєвого акту-спонування.

Таким чином, службові слова, що функціонують у дискурсі як маркери інформативності та маркери способу надання інформації, виступають також як засоби реалізації комунікативної інтенції мовця й досить часто слугують ілюкутивними показниками прагматичного транспонування мовленнєвих актів.

Перспективи подальшого дослідження полягають у з'ясуванні ролі службових слів у дискурсивних стратегіях.

Л і т е р а т у р а :

1. *Бацевич Ф. С.* Нариси з лінгвістичної прагматики : [монографія] / Ф. С. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
2. *Почепцов Г. Г.* Избранные труды по лингвистике : [монографія] / Г. Г. Почепцов ; сост., общ. ред. и вступ. статья: И. С. Шевченко. – Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2009. – 556 с.
3. *Chafe W.* The Analysis of Discourse Flow / W. Chafe // The Handbook of Discourse Analysis / [eds. D. Schiffrin, D. Tannen and H. E. Hamilton]. – Malden : Blackwell Publishing, 2003. – P. 673-687.
4. *Frazer B.* Discourse Markers Across Language / B. Frazer // Pragmatics and Language Learning: Monograph Series – University of Illinois. – 1993. – Vol. 4. – P. 1–16.
5. *Schiffrin D.* Discourse Markers / D. Schiffrin. – N.Y. : Cambridge University Press, 1996. – 364 p.

Д ж е р е л а і л ю с т р а т и в н о г о м а т е р і а л у :

1. *Fielding H.* Bridget Jones's Diary / H. Fielding. – Walden : Picador, 1996. – 310 p.
2. *Fielding J.* Still Life / J. Fielding. – Doubleday : Seal Books, 2010. – 363 p.
3. *Grisham J.* The Associate / J. Grisham. – N. Y. : A Dell Book, 2009. – 434 p.
4. *Grisham J.* The Broker / J. Grisham. – N.Y. : Doubleday, 2005. – 307 p.
5. *Segal E.* The Class / E. Segal. – N.Y. : Bantam Books, 1985. – 531 p.

А н н о т а ц и я

В статье рассматриваются прагматические особенности служебных слов современного английского языка. Делается вывод, что прагматические значения служебных слов зависят от функций, которые они осуществляют в дискурсе.

Ключевые слова: *служебное слово, корреляция, дискурс, информативное содержание, прагматическое значение, коммуникативная интенция, речевой акт.*

Annotation

The article focuses on pragmatic peculiarities of function words in Modern English. The conclusion that pragmatic meanings of function words as non-nominative language units depend on their discursive functions is arrived at.

Keywords: *function word, correlation, discourse, informative content, communicative intention, speech act.*